

Odborné články

Sociálně a environmentálně odpovědné zadávání ICT

Ing. Eva Chvalková

Ministerstvo práce a sociálních věcí
www.sovz.cz

Pro řadu zadavatelů je nákup informační a komunikační techniky (ICT) z hlediska uplatnění zásady sociálně a environmentálně odpovědného zadávání veřejných zakázek dosud neznámou. Dodavatelské řetězce v ICT jsou velmi dlouhé, komplikované a globalizované a porozumět sociálním i environmentálním dopadům v tomto sektoru je složité. Možnost ovlivnit přímo podmínky výroby a distribuce z pozice zákazníka, i když významného, není velká. V úvahu je třeba brát také celý životní cyklus výrobku, včetně nákladů na provoz, ale i náklady po skončení životnosti výrobků. Nicméně existují zavedené postupy, certifikace a návody, které lze pro odpovědný/udržitelný nákup ICT využít.

Důvodem pro uvažování o odpovědném nákupu ICT není jen nová zásada odpovědného zadávání v zákoně o zadávání veřejných zakázek. Při nákupu ICT existují reálná rizika, která lze ošetřit, a také lze uvažovat o příležitostech podpory udržitelnosti, které lze využít.

Sociální aspekty nakupování ICT – nejčastější rizika spojená s výrobou

- Porušování lidských práv, zejména nedodržování pracovních předpisů, úmluv Mezinárodní organizace

práce, Úmluvy OSN o právech dítěte;

- Špatné podmínky pracovníků (např. při těžbě surovin);
- Nedodržování bezpečnosti práce, poškozování zdraví pracovníků.

Sociální aspekty jsou řešeny níže uvedenými certifikacemi nebo specializovanými organizacemi, jako je Electronics Watch. Případně

lze v zadávací dokumentaci explicitně požadovat dodržování důstojných pracovních podmínek (viz případová studie větší veřejné zakázky „Veřejná zakázka na IT vybavení, zadávaná veřejnou společností Dataport“ na webu sovz.cz).

Hlavní environmentální aspekty, uvedené v Kritériích zelených veřejných zakázek EU pro počítače a monitory,[1] resp. v metodice MZP – Setrná veřejná správa, výpočetní technika[2]

- Spotřeba energie a výsledné emise skleníkových plynů z výroby a provozu;
- Znečištění vzduchu, půdy a vody, bioakumulace a vliv na vodní organismy v důsledku těžby a zpracování surovin a použití nebezpečných látek v produktech;
- Spotřeba omezených zdrojů a kritických surovin k výrobě produktů IT. Extrakce a zpracování kovů, zejména stříbra, zlata a paladia, které se používají do základní desky a dalších tištěných desek. Displeje a podsvícení se vyrábějí za použití india a galia, ion-lithiové baterie obsahují kobalt;
- Vznik potenciálně nebezpečných odpadních elektronických zařízení po konečné likvidaci.

Ve výše uvedených metodikách je k řešení environmentálních otázek doporučen přístup založený na úsporách energie a na efektivním využití surovin. K hlavním principům patří: nákup energeticky účinných modelů, produktů s omezeným množstvím nebezpečných složek a se sníženým potenciálem nebezpečných emisí po likvidaci. Výběr konstrukce s ohledem na odolnost a možnost modernizace a oprav. Hledat možnosti k prodloužení životnosti na konci provozní životnosti. Upřednostňovat konstrukce s ohledem na demontáž a management konce životnosti za účelem maximálního využití získaných zdrojů.

Typické předměty plnění ICT

- Osobní počítače
- Monitory k počítačům
- Přenosné počítače (notebooky)
- Dokovací stanice k přenosným počítačům

- Tablety
 - Servery
 - Kancelářská technika – kopírky, tiskárny, multifunkční zařízení, tonery
- Udržitelnost v ICT se zabývá několik organizací a pro zadavatele může být poměrně snadným způsobem využít v zadávacím řízení požadavek na jednu nebo kombinaci dostupných certifikací.

TCO Certified[3]

Často doporučovanou certifikací je „TCO Certified“, kterou vydává organizace TCO Development. Její vize pro budoucnost je, že všechny IT produkty mají životní cyklus, který je odpovědný k životnímu prostředí a který je i sociálně odpovědný.

Certifikace „TCO Certified“ je k dispozici v 11 produktových kategoriích (např. monitory, notebooky, desktopy, tablety, projekory, servery), a v nich je více než 3 500 certifikovaných produktů. Certifikace je využívána nakupujícími organizacemi po celém světě. Kritéria „TCO Certified“ jsou uvedena v angličtině na webu organizace.[4] Uvádíme přehled oblastí, kterých se kritéria dotýkají:

- Sociálně odpovědná výroba
 - Etický kodex: compliance a nápravná opatření nezávisle ověřená
 - Odpovědná těžba nerostných surovin, včetně konfliktních minerálů[5] a kobaltu
 - Omezení působení nebezpečných chemikálií na pracovníky ve výrobě
 - Nezávisle ověřený protikorupční management a management pro whistleblowing
 - Intenzivní monitoring postupu nápravy ve vysoce rizikových továrnách
 - Dodržování pracovněprávních předpisů, úmluv Mezinárodní organizace práce, Úmluvy OSN o právech dítěte
- Environmentálně odpovědná výroba
 - Omezení dopadu výroby: systém řízení, spotřeba energie
- Bezpečnost a zdraví spotřebitele
 - Bezpečnost vzhledem k elektřině,

- omezení hluku, elektrického a magnetického pole
- Provoz a design výrobku
 - Ergonomický design, kvalita obrazu, přizpůsobitelnost
 - Energetická účinnost výrobku: Energy Star® nebo obdobně
- Možnost prodloužení životnosti výrobku
 - Odolnost produktu: odolnost vůči vlhkosti a teplotě
 - Životnost baterie a možnost výměny
 - Dostupnost náhradních dílů a servisních manuálů
 - Bezpečné odstranění dat
 - Standardizované konektory
- Omezení obsahu nebezpečných látek
 - Omezení nebo eliminace nebezpečných látek, včetně těžkých kovů (nad rámec RoHS[6])
 - Akceptovány jsou jen zpomalovače hoření a změkčovače, které jsou nezávisle akceptovány jako bezpečnější
- Zpětné využití materiálů
 - Možnost zpětného odběru pro výrobky na konci životnosti
 - Všechny obaly musí být recyklovatelné
- Indikátory udržitelnosti
 - Indikátory stanovené na základě spotřeby energie výrobku, váhy a obsahu recyklovaného plastu, které napomáhají měřit posun k nastaveným cílům udržitelnosti

TCO Development na svých stránkách také radí, jak postupovat při nákupu udržitelného ICT.[7] Doporučuje se brzká komunikace s dodavateli, tedy dialog s trhem. Vysvětlit dodavatelům, že sociální a environmentální aspekty při nákupu ICT patří mezi priority zadavatele. Dotázat se dodavatelů na posun jejich produktů k udržitelnosti a v jejich dodavatelském řetězci, včetně dotazu na důstojné pracovní podmínky ve výrobě, snižování negativních environmentálních dopadů. Diskutovat o prodloužené době užití, redukcii odpadu z elektroniky či znovuvyužití výrobku. Vhodné je také potenciální dodavatele informovat, že plánujete požadovat TCO certifikaci, protože výrobci mají tendenci nechat svoje výrobky certifikovat na základě požadavků zákazníků. Při specifikaci vašich požadavků je užitečné hned v názvu zakázky deklarovat, že požadujete nákup více udržitelných počítačů apod. Dále mezi požadavky nejen v zadávací dokumentaci, ale i ve smlouvě je vhodné uvést, že hardware musí být certifikovaný dle TCO Certified po celou dobu kontraktu. Zadavatel může dát dodavateli 6 měsíců na to, aby

si případné chybějící certifikace doplnil, a tím nevyřadí ze soutěže ty dodavatele, které certifikaci třeba na určité modely mít nebudou. TCO Development také doporučuje nechat si předložit všechny certifikáty náležející k dodávaným produktům, a protože certifikace jsou časově omezené (2 roky s možností prodloužení o rok), je potřeba certifikace předkládat průběžně po celou dobu kontraktu. TCO má na webových stránkách také vyhledávač produktů, pomocí kterého si může zadavatel snadno ověřit, zda je produkt certifikovaný. Smluvní ustanovení by také měla obsahovat sankce a možnost ukončení smlouvy z důvodu neplnění požadavků na certifikaci.

O každém TCO Certified produktu jsou k dispozici i informace o spotřebě energie, procento recyklovaného plastu ve výrobku a celková hmotnost. Tyto údaje mohou pomoci zadavateli měřit své cíle v oblasti udržitelnosti. Díky tomu, že TCO na webu uvádí databázi certifikovaných výrobků, může si zadavatel snadno ověřit, jaká nabídka v požadované kategorii produktů existuje.

Ekoznačka EPEAT (Electronic Product Environmental Assessment Tool)

Další možností, kterou lze ve veřejném zadávání využít, je ekoznačka EPEAT,[8] kterou uděluje Global Electronics Council[9] (dříve Green Electronic Council). Ekoznačka je udělována opět celé řadě produktů: počítače a monitory, televize, mobily, servery apod., ale nově také fotovoltaickým modulům. Databázi certifikovaných výrobků lze najít na webu ekoznačky.

Existují tři úrovně ekoznačky EPEAT – základem je bronzová, dále stříbrná a zlatá, které zahrnují splnění i dalších volitelných kritérií (50 % nebo 75 % volitelných kritérií). Kritéria[10] se vztahují jak na produkty, tak na činnost výrobce a jsou zaměřena na sociální i environmentální dopady v průběhu celého životního cyklu. Kritéria jsou založena na vědeckých poznatcích a časem přizpůsobována, aby byla stále relevantní.

Energy Star

TCO Certified a EPEAT jsou navázány na ekoznačku Energy Star.[11] Tedy pokud si koupíte produkt s TCO nebo EPEAT značkou, můžete si být jisti, že výrobek splňuje i požadavky na nejnovější Energy Star. Tato značka prokazuje, že výrobek je energeticky šetrný, tedy i úspornější z hlediska nákladů na elektřinu.

Electronics Watch

Organizace Electronics Watch[12] je členskou platformou veřejných zadavatelů, jejímž zájmem je zejména dodržování lidských práv a důstojných pracovních podmínek v globálních dodavatelských řetězcích elektronického průmyslu. Tato organizace pomáhá nastavovat zadávací podmínky tendrů na ICT a následně pak kontroluje dodržování těchto podmínek v dodavatelských řetězcích. Electronics Watch navštěvuje přímo výrobní továrny, hovoří s dělníky, posuzuje dodržování důstojných pracovních podmínek. S vedením továren problémy řeší, nastavuje akční plány zlepšení a provádí následné audity. Tato organizace je vhodná pro zadavatele (nebo centrální zadavatele), kteří nakupují větší objemy ICT a jejich prioritou je dodržování důstojných pracovních podmínek a transparentní dodavatelské řetězce.

Cirkulární nákup ICT

Principy cirkulární ekonomiky při nákupu ICT znamenají především minimalizaci těžby primárních surovin, zejména vzácných kovů, prodloužení životnosti produktů a minimalizaci odpadů a znečištění. Organizace TCO Development organizuje „Den cirkulární ekonomiky“[13] a v rámci této akce již před-

stavila řadu příkladů z praxe a způsobů, jak s elektronikou nakládat cirkulárně. K doporučeným opatřením patří:

- Prodloužení životnosti ICT výrobků – upgradovat a opravovat výrobky, což sníží jejich ekologickou stopu. Kupovat a prodávat použitou elektroniku je cirkulárním řešením.
- Pokud nakupujete novou techniku, kupujte certifikované výrobky (s ekoznačkou), které zaručují udržitelné parametry výrobku.
- Kupujte výrobky s dlouhou životností a opravitelné, abyste je nemuseli brzy vyhazovat.
- Můžete kompenzovat vaši ekologickou stopu elektronického odpadu tak, že při koupi nového produktu zrecykluje produkt se stejnou ekologickou stopou nebo si koupíte offsetovací službu.
- Elektroniku nevyhazujte, protože obsahuje hodnotné zdroje. Tedy pokud ji nemůžete odprodat, odevzdejte ji recyklační organizaci, která tyto zdroje odpovědně využije.

Existuje řada společností a sdružení, které se cirkulární elektronikou zabývají. Příkladem může být firma Circular Computing, která z použitých notebooků sestavuje nové, na které poskytuje běžnou záruku. K cirkulárnímu řešení přispívají také všechna e-tržiště, second-handly a podobné platformy, kde se s použitými výrobky obchoduje.

Dodavatelé ICT

Výrobci se udržitelnosti svých produktů a odpovědné výrobě také věnují. Nechávací certifikovat své výrobky, k čemuž jsou přirozeným impulsem požadavky jejich zákazníků. Rovněž tlak investorů na tzv. ESG management roste (ESG je zkratka pro Environment, Social, Governance). Někteří výrobci vydávají své průvodce udržitelným nakupováním ICT a publikují zprávy o udržitelnosti svého dodavatelského řetězce, kontrolují výrobní podmínky v továrnách. Existuje např. asociace společností nejen z elektronického průmyslu – Responsible Business Alliance (RBA)[14] –, jejímž cílem je podpora práv a dobrých podmínek pracovníků v globálních dodavatelských řetězcích. Členové této asociace se zavazují dodržovat kodex, který pokrývá sociální, environmentální a průmyslové standardy, a řídí se stanovenými postupy. Aliance provádí audity v továrnách, poskytuje certifikaci apod.

Jako příklad společností, které jsou členem RBA, můžeme uvést firmy HP nebo Dell. Obě společnosti publikují data o svém dodavatelském řetězci online. Např. Dell má webovou stránku věnovanou svému dodavatelskému řetězci www.dell.com/supplychain a publikuje i seznamy svých dodavatelů.[15] Společnost HP vydala průvodce udržitelným nakupováním IT (Purchasing the future you want: A sustainable IT purchasing guide[16]) nebo např. stručný přehled 14 doporučených kritérií pro odpovědné nákupy počítačů (Top 14 Recommended SPP criteria – PC).

Závěr

Výrobci ICT tedy udržitelnosti věnují pozornost. Nicméně i zadavatelé jako významní

zákazníci mají odpovědnost za to, že v jejich nákupních požadavcích budou obsaženy aspekty udržitelnosti, ať už se jedná o sociální, environmentální, nebo konkrétněji cirkulární prvky.

Ačkoli značky EPEAT či Energy Star nejsou jmenovitě určeny pro evropský či český trh, nebo stejně jako TCO Certified nejsou upraveny právními předpisy EU, je možné je v zadávacím řízení požadovat. K ověření dostupnosti produktů lze mimo jiné využít databázi značek na internetu.

Pokud zadavatel požaduje všechny aspekty, jejichž dodržení je předpokladem některé z certifikací, jeví se jako nejjednodušší požadovat v zadávací dokumentaci odpovídající certifikaci výrobku (štítek ve smyslu

§ 94 ZZVZ). Zadavatel se ale může rozhodnout, že bude požadovat splnění pouze některých vlastností osvědčovaných štítkem. V každém případě však musí přijmout i jiný štítek osvědčující rovnocenné požadavky, případně prokázání jiným vhodným způsobem.

Pokud zadavatel poptává velká množství ICT, dává smysl proniknout do problematiky hlouběji a zvážit spolupráci s organizacemi, jako je např. Electronics Watch. Důležité je také promyšlení celého životního cyklu výrobků a zohledňování cirkulární ekonomiky – tedy myslet na to, co se s nakoupenou technikou děje, až zadavateli doslouží, aby se z ní nestal toxický elektroodpad na skládce. ■

Poznámky

[1] https://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/toolkit/computers_and_monitors/CS.pdf.

Pro zařízení k tisku a kopírování, spotřební materiál a tiskové služby existují EU – GPP kritéria: https://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/20032020_EU_GPP_criteria_for_imaging_equipment_2020_cs.pdf.

[2] [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/setrna_verejna_sprava/\\$FILE/OFDN-List_1_Vypocetni_technika-20180314.pdf.002.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/setrna_verejna_sprava/$FILE/OFDN-List_1_Vypocetni_technika-20180314.pdf.002.pdf). Dále existuje metodika MŽP – Šetná veřejná správa, kancelářská technika (kopírky, tiskárny, multifunkční zařízení, kazety tonerové, inkoustové): [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/setrna_verejna_sprava/\\$FILE/OFDN-List_2_Kancelarska_technika-20180314.pdf.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/setrna_verejna_sprava/$FILE/OFDN-List_2_Kancelarska_technika-20180314.pdf.pdf).

[3] <https://tcocertified.com/>.

[4] <https://tcocertified.com/criteria-overview/>.

[5] <https://www.mpo.cz/cz/zahranicni-obchod/spolecna-obchodni-politika-eu/konfliktmineraly/>.

[6] <https://www.mpo.cz/cz/prumysl/prumysla-zivotni-prostredi/rohs-elektrozarizeni/zakladni-informace-k-problematice-rohs--158558/>.

[7] <https://tcocertified.com/step-by-step-guide-for-purchasers/>.

[8] <https://www.epeat.net/>.

[9] <https://globalelectronicscouncil.org/>.

[10] <https://greenelectronicscouncil.org/wp-content/uploads/2019/04/List-of-Criteria-2018-v2.pdf>.

[11] <https://www.energystar.gov/>.

[12] <https://electronicswatch.org/en/>.

[13] <https://tcocertified.com/circular-electronics-day/>.

[14] <http://www.responsiblebusiness.org/>.

[15] <https://i.dell.com/sites/doccontent/corporate/corp-comm/en/Documents/dell-suppliers.pdf?newtab=true>.

[16] <https://h20195.www2.hp.com/v2/GetDocument.aspx?docname=c07023857>.

PŘIPRAVUJEME:

- Náhrada škody za zrušení zadávacího řízení
- Mezery v SoNkách
- Mimořádně nízká nabídková cena
- Národní sportovní federace jako zadavatel

